

**T.C.
GÜMRÜK VE TİCARET BAKANLIĞI
KOPERATİFÇİLİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**2014 YILI
AYÇİÇEĞİ RAPORU**

ŞUBAT 2015

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
1 - DÜNYADA YAĞLI TOHURLU BİTKİLER VE BİTKİSEL YAĞLARA BAKIŞ	5
2 - ÜRETİM	
2.1 - Dünya Üretimi	6
2.2 - Türkiye Üretimi.....	8
3 - TİCARET	
3.1- Dünya Ayçiçeği Ticareti.....	11
3.2 - Türkiye Ayçiçeği Ticareti.....	15
4 - TÜKETİM	
4.1- Dünya Ayçiçeği Tüketimi.....	18
4.2 - Türkiye Ayçiçeği Tüketimi.....	18
5 - FİYATLAR	
5.1 - Dünya Ayçiçeği Fiyatları.....	19
5.2 - Türkiye Fiyatları.....	22
5.2.1- Alım Fiyatları.....	22
5.2.2 - Borsa Fiyatları.....	24
5.2.3 - İthal Ayçiçeği Maliyetleri.....	25
6 - AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI	
6.1- AB Ayçiçeği Politikaları.....	25
6.2 - Türkiye'nin Ayçiçeği Politikaları.....	26
6.2.1- Alan Bazlı Destekler.....	26
6.2.2 - Havza Bazlı Destekler.....	26
6.2.3 - Tarife Kontenjanı Uygulamaları.....	27
6.2.4- Dahilde İşleme Rejimi Uygulamaları.....	28
6.2.5- DFİF Kredileri.....	28
6.2.6 - Diğer Destekler.....	28
7- SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	28

GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye’de yağlı tohumlar, bitkisel yağ ve mamulleri sektörünün, son yirmi-yirmibeş yıl içerisinde büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Küresel yağlı tohumlar ve bitkisel yağ pazarının geçen yıllar içerisinde yüksek bir büyüme eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Doğu Asya’da da yağlı tohumlar ve bitkisel yağ talebinin artması küresel üretiminin de yükselmesini sağlamıştır. Bununla birlikte son yıllarda biyoyakıt talebinin artması da yağlı tohum üretimi olumlu etkilemiştir. Sektörde, arz kanadında uluslararası şirketlerin yerel pazarlara erişimi ile birlikte rekabette güçlenmektedir.

Talep açısından bakıldığında gelişmekte olan ülkelerin artan gıda taleplerinin yanında biodizel talebi de öne çıkmaktadır. Bu durum, yağlı tohum üretiminin gıda ve yakıt ihtiyacına yönelik olarak paylaştırılması anlamına gelmektedir. Ancak son yıllarda giderek artan ve az gelişmiş ülkelerde büyük sorunlar yaratabilecek olan küresel gıda ihtiyacı göz önüne alındığında, yağlı tohum üretiminin yakıt amacıyla kullanılmasının tarım sektörünü olumsuz etkileyeceği dile getirilmektedir.

Yağlı tohumların gıda amaçlı kullanımında, yağ üretimi ön plana çıkmaktadır. Yağ üretiminin yanı sıra bu bitkilerden bazıları un ve diğer gıda maddelerine katkı olarak da kullanılabilir. Bu ürünlerin işlenmesi sonucunda ortaya çıkan atıklar da yem hammaddesi veya katkısı olarak değerlendirilmektedir.

Yağlı tohumlar ve bitkisel yağ fiyatlarının artan gıda ve enerji talebi doğrultusunda yükselmeye devam edeceği düşünülmektedir. Küresel yağlı tohumlar ve bitkisel yağ üretimi ve işlenmesi pazarındaki en büyük üreticiler soya yağında ABD, Brezilya, Arjantin, Çin; palm yağında Çin, Endonezya ve Malezya; kolza tohumunda AB ve Kanada’dır. Ayçiçeği yağı tüm dünya ülkelerinde farklı coğrafyalarda yetiştirilmekte olup dünyada hiçbir üretici ülke, küresel üretimin % 15’inin üzerinde üretim gerçekleştirememektedir. Dünyada ve Türkiye’de pazar değeri her geçen gün artan bu ürünler; yağ üretiminin yanı sıra un, yem, biodizel gibi endüstrilerde de hammadde veya katkı maddesi olarak da kullanılmaktadır.

Dünyada yağlı toumlu bitkiler denildiğinde akla soya fasulyesi, yerfıstığı, ayçiçeği, kanola (kolza), mısır, zeytin, susam, palmye tohumu, yağ keteni, aspir, hindistan cevizi ve hintyağı bitkileri gelmektedir. Dünya genelindeki üretim miktarlarına bakıldığında en yoğun üretilen yağlı tohumların soya fasulyesi, kanola, pamuk tohumu, yer fıstığı, ayçiçeği ve palm çekirdeği olduğu görülmektedir. Bugün bitkisel yağ ve mamulleri sektörü incelendiğinde sorunların küresel, bölgesel, ulusal ve yerel olarak farklılık gösterdiği ancak bütünde birbirleri ile etkileşim içerisinde oldukları görülmektedir.

Ülkemizde tarımı yapılan yağlı tohumlar grubuna giren ürünleri ayçiçeği, çigit, soya, yerfıstığı, haşhaş, susam, kolza ve aspir olarak sıralayabiliriz. Bu ürünler içerisinde sadece pamuk tohumu (çigit) yağ bitkisi olmayıp, ülke bitkisel yağ sanayinde önemli katkı sağlaması bakımından bu gruptandır.

Ülkemizde bitkisel yağ tüketimi de son zamanlarda dünyadaki gelişmelere paralel olarak artış göstermekte ve bu alanda bitkisel yağ üretimine hammadde teşkil edecek yağlı tohumlu bitkilerin üretim alanlarını yaygınlaştırabilmek için çalışmalar da yapılmaktadır.

Dünyada en önemli yağ bitkilerinden biri olan ayçiçeği ülkemizde de en fazla ekim alanına ve üretime sahip yağ bitkisidir. Halkın genelde bitkisel yağ olarak ayçiçeği yağını tercihi ve özellikle Trakya Bölgesinde ekim nöbetinde temel bitki oluşu (Buğday-Ayçiçeği), geniş adaptasyon kabiliyetine sahip ve mekanizasyona çok uygun olması vb. nedenler ayçiçeğini, ülkemiz açısından en önemli yağ bitkisi haline getirmektedir.

Geleneksel bir yağ bitkimiz olan ayçiçeği, Türkiye’de yağlı tohum denilince akla ilk gelen yağlı tohumdur. Ayçiçeği dünyada ve ülkemizde en önemli yağ bitkilerinden biri olup, ülkemizde çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilir. Hemen her bölgemizde yetişebilen ve tanelerinde yüksek oranda ve kaliteli yağ içeren ayçiçeği, ülkemizde yağ bitkileri ekim alanında pamuktan sonra ikinci sırayı almaktadır.

Ülkemizde yağlık ayçiçeği en fazla Trakya-Marmara Bölgesinde (% 47,2); Tekirdağ (% 17,8), Edirne (% 14,9), Kırklareli (% 11,4) illerinde üretilmekte olup, bu illeri sırasıyla Adana (% 6,6) , Çorum (% 3,9), Tokat (% 3,4), Aksaray (% 2,9), Amasya (% 2,3) ve Eskişehir (% 2,1) illeri takip etmektedir. Marmara-Trakya Bölgesini, % 29,2 ile Orta Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Geriye kalan ülkemiz ayçiçeği üretiminin % 12’si Karadeniz, % 8,7 si Akdeniz ve % 2,8’i Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde gerçekleştirilmektedir.

Ayçiçeği, tohumunda içerdiği yüksek orandaki (% 22-50) yağ miktarı nedeniyle bitkisel ham yağ üretimi bakımından önemli bir yağ bitkisidir. Ayçiçeği yağı beslenme değeri en yüksek olan yağlardan biridir. Dünya bitkisel ham yağ üretiminin % 11’i ayçiçeğinden karşılanmaktadır. Türkiye’de ise bitkisel ham yağ üretiminin % 47’si ayçiçeğinden karşılanmaktadır.

Ayçiçeği yağı, yemeklik kalitesi yönünden tercih edilen bitkisel yağlar arasında ilk sırayı almaktadır. Dolayısıyla birçok ülkede de, tarımı ekonomik düzeyde yapılmaktadır. Ayçiçeği, yetişeceği toprak tipi yönünden çok seçici olmamasına rağmen organik maddece zengin, derin ve su tutma kapasitesi iyi topraklarda yüksek verim potansiyeline sahiptir. Kumsal topraklardan ağır yapıdaki killi topraklara kadar her türlü iyi drenaj sağlanmış toprakta tarımı yapılabilmektedir. Ayçiçeği sağlıklı beslenme açısından da önemli bir bitkidir. Ayçiçeği yağı, içerdiği doymamış yağ asitleri oranının yüksek (% 69) olması nedeniyle de beslenme değeri en yüksek olan bitkisel yağlardan birisidir. % 40-45 oranında elde edilen küspesi, % 30-40 oranında protein içermekte olup, değerli bir yem olarak hayvan beslenmesinde de kullanılmaktadır. Ayçiçeği yağ, sabun ve boya sanayinde değerlendirilmekte, sapları da yakacak olarak kullanılmaktadır. Ayrıca ayçiçeği çerezlik olarak da tüketilmekte olup, ayçiçeği üretiminin % 2,6’sı çerezlik olarak tüketilmektedir.

Dünyada ayçiçeği yağını en çok kullanan ülkelerden biride Türkiye’dir. Türkiye’de ayçiçeği yağı tüketimi yıllık yaklaşık olarak 900 bin tondur. Ancak ülke mahsulünden elde edilen ayçiçeği yağı ise yıllık yaklaşık olarak 400-450 bin ton olmaktadır. Ortaya çıkan bu açık ithalat ile

karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle ayçiçeği, ülkemizin önemli ithal kalemlerinden biri olup, Türkiye, Avrupa Birliği'nden sonra en büyük ithalatçı ülke konumundadır.

Ülkemizde kurulu yağlı tohum kırma ve bitkisel yağ rafinasyon kapasitesinin kullanılması amacıyla Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ayçiçeği ithalatına izin verilmesiyle birlikte ayçiçek yağı ihracatımız son yıllarda önemli oranda artmıştır.

Ülkemizin yağ bitkileri üretiminde ilk sıralarda yer alan ayçiçeği, başta Trakya-Marmara, Ege ve Karadeniz Bölgeleri olmak üzere birçok yerde yetişebilmektedir. Karadeniz ve Trakya-Marmara Bölgeleri dışında sırasıyla Çukurova-Akdeniz, Ege Bölgesi ve daha çok çerezlik olarak da İç Anadolu Bölgesinde ayçiçeği ekimi yapılmaktadır. Buna karşın ayçiçeğinde ve diğer yağ bitkilerindeki yetersiz üretim nedeniyle de, yıldan yıla bitkisel yağ açığımız artış göstermektedir. Ülkemizin hemen her bölgesinde kuru veya sulu şartlarda yetişebilen ayçiçeğinin adaptasyon alanları da oldukça geniş olmasına rağmen ekim alanlarımız yıllar boyunca 500-600 bin hektar düzeyinde seyretmektedir.

1- DÜNYADA YAĞLI TOHURLU BİTKİLER VE BİTKİSEL YAĞLARA BAKIŞ

2008-2014 dönemine ait dünya yağlı tohum üretimini gösteren aşağıdaki tablodan, soya yağlı tohumunun, pamuk, ayçiçeği, kolza, yerfıstığı gibi diğer yağlı tohumlu bitkilerin toplam üretiminden bile fazla miktarda üretilerek en önemli yağlı tohum olduğu görülmektedir. Dünya yağlı tohum üretiminde ayçiçeğinin payı ortalama % 12 civarındadır. Dünya yağlı tohum üretiminin yaklaşık 100-110 bin tonu ticarete konu olmaktadır.

Tablo: 1 DÜNYA YAĞLI TOHURLAR ÜRETİMİ (Milyon Ton)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Soya Tohumu	212	260	264	239	268	281	314
Kolza Tohumu	58	61	61	61	63	67	71
Pamuk Tohumu	41	40	44	48	46	45	44
Ayçiçek Tohumu	33	32	34	41	36	42	40
Diğer Tohumlar	53	54	58	57	61	71	63
TOPLAM	397	447	461	446	474	506	532

Kaynak : USDA * Tahmin

Dünya genelinde 500 milyon ton civarında gerçekleşen yağlı tohum üretiminde 281 milyon ton ile yaklaşık % 60 paya sahip soya fasulyesi, % 8,5 – 9 paya sahip ayçiçeği de dahil olmak üzere tüm yağlı tohumların içinde lokomotif pozisyonundadır. Böylece, soya fasulyesinde ortaya çıkan gelişmeler diğer tüm yağlı tohum ve türevleri piyasalarını da etkilemektedir.

2008-2014 dönemine ait dünya bitkisel yağ üretimini gösteren aşağıdaki tablodan, palm yağı üretiminin her geçen yıl artış göstererek soya yağı üretimini de geride bıraktığı görülmektedir. Dünya bitkisel yağ üretiminin yaklaşık % 30'u palm yağı ve ancak % 10,6'sını ise ayçiçeği yağı oluşturmaktadır.

Tablo: 2 DÜNYA BİTKİSEL HAM YAĞ ÜRETİMİ (Milyon Ton)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Palm Yağı	44,0	46	49	52	56	58	62,7
Soya Yağı	35,9	39	41	43	43	45	47,1
Kolza Yağı	20,5	23	24	24	25	26	27,0
Ayçiçek Yağı	12,0	12	12	15	14	16	15,2
Pamuk Yağı	4,8	5	5	5	5	5	5,1
Diğer Yağlar	16,6	16	18	18	18	19	18,6
TOPLAM	133,8	141	149	157	161	169	176,0

Kaynak : USDA * Tahmin

Dünya yağlı tohum üretiminde ilk sırada yer alan ABD'yi sırasıyla; Brezilya, Arjantin, Çin ve Hindistan takip etmekte olup, söz konusu beş ülkenin dünya üretimindeki payı yaklaşık % 70 seviyelerindedir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) ortaklaşa hazırladığı bir raporda, küresel yağlı tohumlar üreticisi olan; Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay'ın 2010-12 yıllarında ortalama % 35 olan üretim payının, 2022'de % 38'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. ABD'nin ise küresel yağlı tohum üretiminin % 21'ini karşılayarak lider üretici pozisyonunu devam ettireceği öngörülmektedir.

Dünya bitkisel yağ üretiminde ise ilk sırayı Endonezya almakta, onu sırasıyla; Çin, Malezya, AB, ABD, Arjantin ve Brezilya izlemektedir. Dünya bitkisel yağ üretiminin yaklaşık 65 bin tonu ticarete konu olmaktadır.

2 - ÜRETİM

2.1 - DÜNYA ÜRETİMİ

Oil World kaynaklı verilere göre, 2010/11 sezonunda dünya yağlık ayçiçeği tohumu üretimi 33,6 milyon ton, ekim alanı 24 milyon hektar, verimi ise 1,6 ton/ha olarak gerçekleşmiştir. 2011/12 sezonunda üretim 40,6 milyon ton'a, ekim alanı 25,5 milyon hektara ve verim 1,63 ton/ha yükselmiştir. 2012/13 sezonunda ekim alanlarında azalma meydana gelmiş ekim alanı 25,21 milyon hektar olmuş, verim düşüşlerinden de kaynaklı olarak üretim 35,4 milyon tona gerilemiştir. 2013/14 sezonunda ise üretimin artarak 42,5 milyon ton'a ekim alanın 26 milyon hektar, verimin ise 1,63 ton/ha ulaşmıştır. Dünya ayçiçeği ekim alanı, üretim ve verim durumu

Tablo 3'te gösterilmiştir. 2014/15 sezonunda ise üretimin azalarak 40,3 milyon ton'a ekim alanın 25 milyon hektar, verimin ise 1,58 ton/ha olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 3: DÜNYA AYÇİÇEK TOHUMU EKİM ALANI, ÜRETİM VE VERİM DURUMU

YILLAR	EKİM ALANI (Milyon Ha)	ÜRETİM (Milyon Ton)	VERİM (Ton/Ha)
2004/05	21,44	26,11	1,22
2005/06	23,21	30,57	1,32
2006/07	24,41	30,40	1,24
2007/08	23,54	29,32	1,25
2008/09	24,72	34,70	1,40
2009/10	24,25	33,27	1,36
2010/11	23,92	33,53	1,40
2011/12	25,83	39,48	1,53
2012/13	25,47	35,7	1,40
2013/14	26,18	42,5	1,63
2014/15*	25,59	40,3	1,58

Kaynak: Oil World Monthly (23 Ocak 2015), (*) Tahmin

Tablo 3 incelendiğinde yıllara göre ayçiçeği ekim alanlarında artış olduğunda buna bağlı olarak verimde de artış meydana geldiği görülmektedir. Ekim alanı ve verimdeki artışa bağlı olarak da üretimde artış gerçekleşmiştir. Yıllara göre ayçiçeği rekoltesinde gözlenen artışta, hastalık ve zararlılara dayanıklı ve yağ verimleri yüksek hibrit çeşitlerin üretiminin yaygınlaşmasının önemli etkisi olmuştur.

Ayçiçeği tarımı dünyada en fazla Ukrayna, Rusya, AB-28 ve Arjantin'de yapılmakta olup bu ülkeler dünya üretiminin yaklaşık % 75'ini teşkil etmektedir. Ülkeler itibariyle üretim durumu Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4: ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK TOHUMU ÜRETİMİ (Bin Ton)

ÜLKELER	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15(*)
Ukrayna	7.020	7.300	8.000	9.500	8.390	10.940	10.100
Rusya	7.300	6.600	5.820	9.500	8.000	10.000	9.000
AB-28	6.910	7.000	6.975	8.300	7.020	9.030	8.960
Arjantin	3.200	2.650	3.665	3.780	2.850	2.250	2.550
Çin	1.750	1.650	1.710	1.700	1.730	1.750	1.750
ABD	1.555	1.380	1.241	925	1.240	920	1.000

Türkiye	850	790	1.020	940	1.100	1.450	1.200
Hindistan	1.150	1.000	650	620	620	580	530
Güney Afrika	800	490	860	522	560	850	650

Kaynak: Oil World Monthly (23 Ocak 2015), (*) Tahmini

2013/14 sezonu verilerine göre başlıca ayçiçeği üreticileri arasında Ukrayna, Rusya, Arjantin ve Türkiye gelmektedir. Ukrayna'nın 2013/14 sezonunda da 10,9 milyon tonluk bir üretim gerçekleştirdiği tahmin ediliyor. Rusya'nın 2013/14 sezonunda 10 milyon tonluk ayçiçeği üretimi gerçekleştirdiği belirtiliyor. Ayçiçeği üretiminde üçüncü sırada yer alan Arjantin, 2013/14 sezonunda 2,2 milyon tona gerilediği tahmin ediliyor. Aynı dönemde Türkiye'nin üretimin ise 1,1 milyon tondan 1,4 milyon ton seviyesine ulaştığı görünüyor.

Tablo 5: ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK YAĞI ÜRETİMİ (Bin Ton)

ÜLKELER	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15*
Ukrayna	2.685	3.022	3.209	3.935	3.597	4.717	4.257
Rusya	2.890	2.692	2.280	3.741	3.265	4.139	3.643
AB-28	2.600	2.419	2.570	2.884	2.555	3.219	3.262
Arjantin	1.485	1.156	1.414	1.578	1.181	898	1.006
Türkiye	490	596	680	705	691	792	725
Güney Afrika	310	330	243	311	236	312	325
Hindistan	385	330	209	195	192	185	167
ABD	280	320	216	147	194	195	174
Çin	210	180	183	171	180	185	183
Diğer ülkeler	1.540	1.498	1.219	1.301	1.308	1.464	1.419
DÜNYA	12.875	12.543	12.418	15.161	13.554	16.289	15.350

Kaynak: Oil World Monthly (23 Ocak 2015), (*) Tahmini

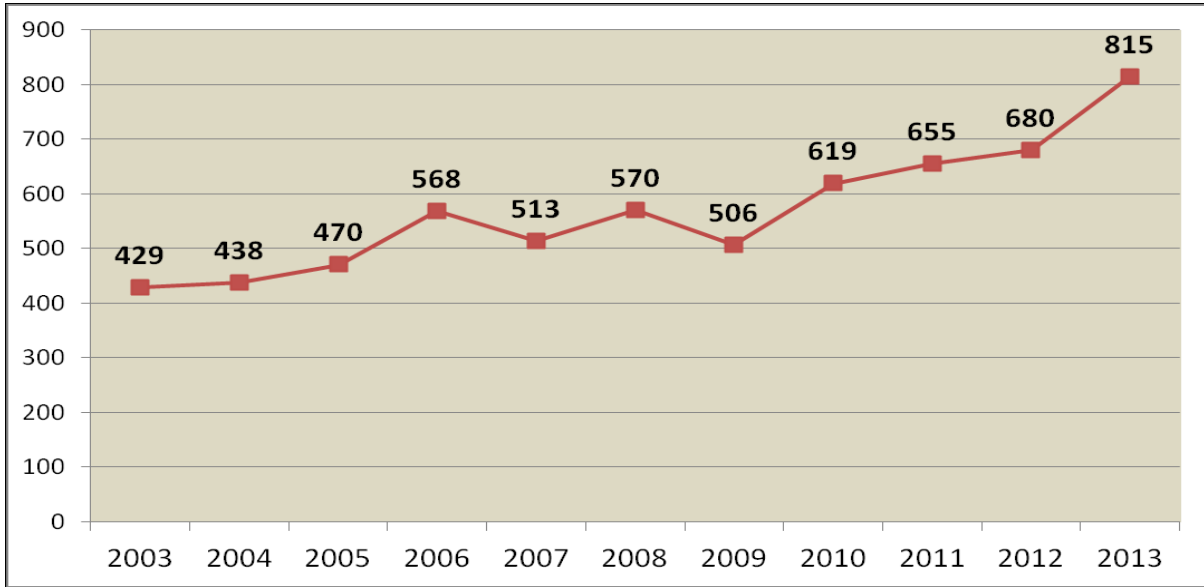
2.2 - TÜRKİYE ÜRETİMİ

Ülkemizde ekimi yapılan yağlı tohumlu bitkiler içerisinde ekim alanı ve üretim bakımından birinci sırayı ayçiçeği almaktadır. Ülkemizde üretilen bitkisel yağların yaklaşık % 50'si de ayçiçeğinden elde edilmektedir. Türkiye'de yıllara göre değişmekle beraber yaklaşık 530-690 bin hektar alanda ayçiçeği ekimi yapılmaktadır. Ayçiçeği tarımı daha çok Trakya-Marmara Bölgesi'nde yapılmakta olup, genelde hububat (buğday-arpa) ile münavebeli ekim nöbeti hakimdir. Bu bölgede uygulanan fiyat politikalarına da bağlı olarak çiftçiler bazen uzun yıllar üst üste bir ürünü aynı tarlaya ekebilmektedir. Eğer çiftçilerin o yıl için genel tercihi aynı tarlaya üst üste hububat ekme yolunda ise, ayçiçeği ekim alanlarında o yıl için bir azalma gözlemlenmektedir. Özellikle ikinci ürün olarak ayçiçeği tarımı için Ege Bölgesinin çok uygun ve önemli bir potansiyele sahip olduğu dikkate alındığında, bu alanlarda buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kolza üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda

ayçiçeği ve kolza üretimine önem verilmesi, 800-900 bin tonu aşan bitkisel yağ açığımızın kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacı, nüfus artışına ve kişi başına tüketilen yağ oranının yükselmesine paralel olarak artış göstermektedir. Bu artış, diğer ülkelere göre Türkiye'de daha yüksek oranlarda seyretmektedir. Türkiye'nin yıllık yağ tüketimi yaklaşık olarak 1 milyon ton civarındadır. Bununla birlikte yaklaşık 10 bin tonu hayvansal yağlardan, geriye kalanı ise bitkisel yağlardan karşılanmaktadır. Bitkisel yağlar içerisinde ise ayçiçeğinin payı ortalama 600 bin ton ile en yüksek miktara sahiptir.

Grafik 1:Türkiye Bitkisel Ham Yağ Üretimi(binton)

Kaynak: TÜİK; Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği

Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği'nin verilerine göre, 5 milyar doları bulan cirosuyla bitkisel yağ sektöründe; 7,4 milyon ton kapasiteli kırma sanayinde 88 adet faal, 22 adet gayri faal toplam 110 tesis bulunmaktadır. Ayrıca, 4 milyon ton kapasiteli rafinasyon yağ sanayinde de; 81 adet faal, 19 adet gayri faal olmak üzere toplam 100 tesis mevcuttur.

Ülkemizde bölgeler itibariyle ve ürün desenleri içinde yağlı tohumlar üretimine de yer verilmelidir. Türkiye'nin ayçiçeği potansiyel üretim alanı 1.450.000 ha'dır. Ancak bu potansiyel üretim alanının yaklaşık 650.000 ha'dan yararlanılmaktadır. Aradaki oluşan 800.000 ha'lık alana ayçiçeği ekilir ve ortalama olarak da verim 170 kg/da olur ise ayçiçeğinde yıllık 1.450.000 ton üretim değerine ulaşılabilir böylece de ülkemizin ithalat ile karşılanan bitkisel yağ açığı karşılanmış olacaktır.

Türkiye'de yılda ortalama 1 milyon ton bitkisel yağ tüketilmesine karşın, yılda ortalama 350-400 bin ton yağ da ihraç edilmektedir. Hem iç tüketim hem de ihracat için ihtiyaç duyulan ayçiçeği üretimi ise 3 milyon ton civarında olmaktadır. Buna karşın Türkiye ihtiyacı duyulan bu miktarın ancak üçte birini yani yaklaşık 1 milyon tonunu üretiyor. Üretim yetersiz olduğu için tohum veya ham yağ olarak da ihtiyacın büyük bölümü ithal ediliyor.

Yıllar itibariyle Türkiye’de ayçiçeği tohumu ekim alanı, üretim ve verim durumuna Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6: TÜRKİYE YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU EKİM ALANI, ÜRETİM VE VERİMİ

YILLAR	EKİM ALANI (Ha)	ÜRETİM (Ton)	VERİM (Kg/Ha)
2004/05	550.000	900.000	1.636
2005/06	566.000	975.000	1.722
2006/07	585.000	1.118.000	1.911
2007/08	555.000	854.407	1.538
2008/09	580.000	992.387	1.710
2009/10	584.000	1.057.125	1.809
2010/11	641.000	1.320.000	2.120
2011/12	655.000	1.335.000	2.038
2012/13	604.600	1.370.000	2.268
2013/14	609.700	1.523.000	2.500
2014/15*	530.000	1.150.000	2.169

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu, * Tahmini

Tablo 6’da görüldüğü üzere yağlık ayçiçeği ekim alanları son on yıl ortalamasına göre 600 bin hektar civarında olup; 2012/2013 iş yılında ayçiçeği fiyatının yüksek seviyelere ulaşması ile ekimi cazip hale gelmiş ve ekim alanlarının yükselmiştir. 2013/2014 iş yılında rekoltenin artması sonucu fiyatların inmesiyle üretim isteği azalmıştır. Böylece 2014/2015 iş yılında Türkiye toplam ekim alanı 530 bin hektara düşmüştür.

2014/ 2015 sezonu Türkiye yağlık ayçiçeği üretiminin; ekim alanlarındaki ciddi azalışa rağmen, özellikle Trakya’da yaşanan olumlu hava şartlarına bağlı olarak 1.150 – 1.200 bin ton seviyelerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Ülkemizin ayçiçek yağı üretim durumu Tablo 7’de görülmektedir. Son on yılın ortalaması 500 bin ton civarında olup, tohum üretimindeki artışa paralel olarak yağ üretimimiz de son yıllarda oldukça artış göstermiş ve 700 bin ton seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 7: TÜRKİYE AYÇİÇEK YAĞI ÜRETİMİ

YILLAR	ÜRETİM (Ton)
2002/03	350.000
2003/04	312.000
2004/05	320.000
2005/06	465.000
2006/07	495.000
2007/08	460.000

2008/09	490.000
2009/10	596.000
2010/11	680.000
2011/12	707.000
2012/13	691.000
2013/14	792.000
2014/15(*)	725.000

Kaynak : Oil World Monthly (23 Ocak 2015), (*) Tahmini

3- TİCARET

3.1 - DÜNYA AYÇİÇEĞİ TİCARETİ

Dünya ayçiçeği tohumu ihracatının yaklaşık yarısını AB-27 ve Ukrayna gerçekleştirmektedir. Dünya ayçiçeği tohumu ithalatı ise son beş yılın ortalamasına göre 1,8 milyon ton olup, ithalatta ilk sırayı ülkemiz almakta, onu AB izlemektedir.

Dünya ayçiçeği yağı ihracatı son beş yılın ortalamasına göre yaklaşık 5,6 milyon ton civarında olup, ihracatın yaklaşık yarısı Ukrayna tarafından yapılmaktadır. En önemli ithalatçı ülkeler ise AB, Hindistan ve Mısır'dır.

Dünya ticaretine konu olan yağlı tohum miktarı, 110 ile 130 milyon ton arasındadır. Amerikan Tarım Bakanlığı Dış Tarım Servisi'nin (USDA FAS) 2013/14 sezonu verilerine göre; dünya yağlı tohumlar ticareti yaklaşık 129 milyon ton civarındadır. USDA'nın dünya yağlı tohum ticaretinde dair verilerinde ithalat ve ihracat miktarları arasında bazı farklılıklar söz konusudur. Bu yüzden veriler, ithalat ve ihracat ortalaması üzerinden değerlendirilmektedir. USDA verilerine göre 2013/14 sezonunda 127,1 milyon ton olan dünya yağlı tohum ithalatının yüzde 57,6'lık kısmını tek başına Çin gerçekleştirmektedir. 73,2 milyon ton yağlı tohum ithal eden Çin'i, 17,2 milyon tonluk ithalat miktarıyla AB, 5,5 milyon tonla Japonya ve 5,4 milyon tonla Meksika takip etmektedir. 2013/14 sezonunda toplam yağlı tohum ihracatının 131,4 milyon ton olduğunu açıklayan USDA verilerine göre; Brezilya ve ABD dünyanın en büyük yağlı tohum ihracatçıları konumunda. Yaklaşık 45'er milyon tonluk yağlı tohum ihracatı gerçekleştiren bu iki ülke, dünya yağlı tohum ihracatının yüzde 69,1'lik kısmını gerçekleştirmektedir. 109,9 milyon tonluk ithalat ve ihracat miktarıyla dünya yağlı tohumlar ticaretinde ilk sırada yer alan soya fasulyesi, tek başına dünya yağlı tohum ticaretinin yaklaşık yüzde 85'ini oluşturmaktadır. Dünya yağlı tohumlar ticaretinde soya fasulyesini 14 milyon tonla kanola; 2,5 milyon tonla yer fıstığı ve 1,7 milyon tonla ayçiçeği takip etmektedir.

Dünya ayçiçeği tohumu ve yağı ithalat ve ihracat miktarları Tablo 8 'de gösterilmektedir.

Tablo 8: DÜNYA AYÇİÇEK TOHUMU VE YAĞI, İTHALAT VE İHRACATI

YILLAR	İHRACAT (Milyon Ton)		İTHALAT (Milyon Ton)	
	Ayçiçeği Tohumu	Ayçiçek Yağı	Ayçiçeği Tohumu	Ayçiçek Yağı
2001/02	2,74	3,10	2,80	3,10
2002/03	2,32	3,00	2,21	3,00
2003/04	3,70	3,40	3,20	3,40
2004/05	1,22	2,55	1,13	2,14
2005/06	1,55	4,37	1,51	4,23
2006/07	1,92	4,39	1,95	4,41
2007/08	1,33	3,73	1,33	3,74
2008/09	2,25	5,25	2,18	5,13
2009/10	1,61	4,76	1,68	4,88
2010/11	1,85	4,94	1,86	5,04
2011/12	1,98	7,28	1,97	7,14
2012/13	1,54	6,18	1,48	6,26
2013/14	1,95	8,32	1,94	8,21
2014/15*	1,83	7,30	1,84	7,35

Kaynak: Oil World Monthly (23 Ocak 2015), (*) Tahmini

Tablo 8'den de anlaşılacağı üzere dünyadaki ayçiçeği ticareti ile ilgili gelişmelere bakıldığında istikrarlı olarak hem ayçiçeği tohumunun hemde yağının ihracat ve ithalatının sürekli olarak arttığı görülmektedir.

Son beş yıl içinde ülkeler itibariyle yağlık ayçiçeği tohumu ithalatı Tablo 9, ihracatı Tablo 10'da, ayçiçek yağı ithalatı Tablo 11, ihracatı ise Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 9: ÜLKELER İTİBARIYLA YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU İTHALATI (Bin Ton)

ÜLKELER	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Türkiye	476	704	719	844	628	583
AB-27	628	283	393	291	214	319
ABD	68	45	40	37	51	42
Kanada	23	24	33	35	25	37
G. Afrika	67	24	51	2	53	70
Mısır	11	23	52	82	53	74
Rusya	13	23	42	28	28	35
Pakistan	167	119	7	194	10	250
Diğer Avrupa	125	103	101	93	81	93
Diğer ülkeler	600	333	295	293	287	449
Dünya	2.178	1.680	1.732	1.899	1.430	1.952

Kaynak: Oil World Monthly

Tablo 9’da da yer aldığı üzere ayçiçeği ithalatında ilk sırayı ülkemiz almakta olup, ülkemizi sırasıyla AB, Pakistan takip etmektedir.

Tablo 10: ÜLKELER İTİBARIYLA YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU İHRACATI (Bin Ton)

ÜLKELER	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
AB-28	444	540	555	562	521	713
Ukrayna	774	350	446	284	127	70
ABD	159	160	144	114	144	125
Moldova	140	98	156	175	190	230
Çin	109	132	175	186	158	170
Rusya	155	18	13	402	31	130
Arjantin	64	67	70	83	84	80
Kanada	86	51	45	30	49	35
Diğer Ülkeler	319	170	152	144	179	180
Dünya	2.250	1.613	1.756	1.836	1.483	1.733

Kaynak: Oil World Monthly

Ülkeler itibariyle yağlık ayçiçeği tahumu ihracatında Tablo 10’da da görüldüğü üzere ilk sırada AB yer almakta olup, bunu sırayla Moldova ve Çin takip etmektedir.

Tablo 11 : ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK YAĞI İTHALATI (Bin Ton)

ÜLKELER	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15(*)
Hindistan	593	622	776	1151	939	1578	1350
AB-28	1.076	972	883	1046	936	1076	940
Mısır	425	503	315	863	643	787	650
Türkiye	427	194	403	681	656	773	750
Irak	259	76	285	476	434	470	440
İran	310	196	125	300	197	303	320
Diğer Avrupa	188	196	191	177	182	201	184
Cezayir	114	175	45	229	44	160	-
Güney Afrika	71	155	86	152	150	123	120
Rusya	46	52	144	112	105	117	-
Belarus	89	90	94	91	97	110	110
Çin	129	169	23	122	322	531	480
Diğer ülkeler	1.408	1.649	1.513	1.735	1.363	1.696	1.566
Dünya	5.135	4.879	4.883	7.135	6.265	8.210	7.355

Kaynak: Oil World Monthly (23 Ocak 2015), (*) Tahmini

Ülkeler itibariyle ayçiçeği ithalatında Tablo 11'e baktığımızda ilk sırayı Hindistanın aldığını onu sırasıyla AB ve Türkiye'nin izlediğini görmekteyiz.

Tablo 12'de yer verilen ülkeler bazında ayçiçeği yağı ihracatında da, ayçiçeği üretimde de ilk sırayı alan Ukrayna'nın olduğu, bu ülkeyi sırasıyla Rusya ve Arjantin'in takip ettiği görülmektedir.

Tablo 12 : ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK YAĞI İHRACATI (Bin Ton)

ÜLKELER	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15(*)
Ukrayna	2.196	2.552	2.654	3.454	3.120	4.300	3.800
Rusya	834	503	195	1.505	1.088	1.807	1.400
Arjantin	1.081	727	893	936	612	435	435
Türkiye	333	126	347	530	522	674	620
AB-28	133	143	157	200	235	368	380
Diğer Avrupa	95	124	105	117	121	142	134
Bolivya	87	87	57	61	63	60	-
Diğer ülkeler	491	503	450	478	487	599	532
Dünya	5.250	4.765	4.859	7.280	6.185	8.325	7.300

Kaynak: Oil World Monthly (23 Ocak 2015), (*) Tahmini

3.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TİCARETİ

Türkiye’de gerek hızlı nüfus artışı ve gerekse kişi başına artan tüketim sonucu bitkisel yağ tüketiminde sürekli bir artış gözlenmektedir. Ülkemizde yağlı tohumların ekiliş eğilimi gösterdiği yıllarda bile, artan nüfus ve buna bağlı olarak kişi başına tüketimin artması sebebiyle, yağ üretimi, tüketimi karşılayamamıştır. Böylece giderek artan yağ açığı ortaya çıkmış ve bu açık ithalat yolu ile giderilmiştir. Bazı yıllarda ise ithal edilen hamyağ rafine edildikten sonra ihraç edilmiştir. Söz konusu bu açık yağlı tohum ve hamyağ ithalatı yoluyla karşılanmakta, bu çerçevede ülkemiz üretiminin yetersizliğinin doğal sonucu olarak gerek yağlı tohum gerekse ham yağ ithalatına ödenen rakamların petrolden sonra yurt dışına en çok ödemenin yapıldığı ithalat ürünleri olarak yer almalarını sağlamaktadır. Bu özelliği ile ayçiçeğinin stratejik bir öneme sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Yağ bitkileri üretimiyle ilgili istikrarlı bir planlamanın yapılmaması, mevcut üretim potansiyelinden yeterince yararlanılmamasına, bitkisel yağ açığının artmasına ve sanayinin dışarıya bağımlılığının fazlaşmasına neden olmaktadır.

Türkiye’nin yağlık ayçiçeği tohumu ve ayçiçek yağı ithalat ve ihracat miktar ve değerleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 13 : TÜRKİYE’NİN YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU İTHALAT VE İHRACATI

YILLAR	İTHALAT		İHRACAT	
	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)
2003	540.852	153.335	4.269	8.406
2004	481.703	157.376	4.489	10.500
2005	491.325	161.759	8.128	16.914
2006	372.408	116.520	10.194	22.778
2007	596.147	260.166	10.052	26.598
2008	455.995	365.145	7.826	30.277
2009	468.277	240.620	16.195	35.054
2010	645.607	348.113	21.643	58.912
2011	905.686	589.577	32.402	81.161
2012	754.162	443.958	56.268	114.321
2013	710.843	474.001	34.700	103.301
2014	556.909	406.154	33.521	111.730

Kaynak : Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği (BYSD)

Yukarıda yer alan Tablo 13’de görüleceği üzere Türkiye’nin yıllar itibariyle ayçiçeği tohumu ithalat ve ihracatı düzenli bir seyir izlememiş, artış ve azalışlar göstermiştir.

Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneğinden alınan Tablo 14’te yer alan Türkiye’nin son on yıllık ayçiçek yağı ithalat ve ihracatına bakıldığında, tohumda olduğu gibi ayçiçeği yağında da istikrarlı bir seyir görülmemiş, bazı yıllar artarken bazı yıllar azaldığı görülmektedir.

TABLO 14 : TÜRKİYE’NİN AYÇİÇEK YAĞI İTHALAT VE İHRACATI

YILLAR	İTHALAT		İHRACAT	
	Miktar (ton)	Değer (bin \$)	Miktar (ton)	Değer (bin \$)
2003	92.548	54.047	28.428	22.471
2004	78.303	50.604	17.869	15.715
2005	203.519	134.930	23.120	21.495
2006	236.605	159.149	98.942	85.297
2007	163.115	138.039	31.906	36.002
2008	411.660	647.095	98.714	164.582
2009	323.596	468.305	101.432	110.618
2010	223.998	271.020	75.886	100.509
2011	469.858	629.068	204.872	338.658
2012	742.877	987.295	271.257	416.884
2013	625.849	908.122	346.256	496.198
2014	812.401	1.177.993	665.241	790.130

Kaynak : BYSD

Bitkisel yağlar, ülkemizde yıllardan beri üretim açığı olan alanlardan biridir. Bundan dolayıda ülkemizde ithal edilen önemli tarım ürünleri arasında yer almaktadırlar. 2013 yılında 710.843 ton tohum, 625.849 ton ayçiçeği yağı ithalatı, 2014 yılında ise 556.909 ton tohum, 812.401 ton ayçiçeği yağı ithalatı yapılmıştır. Ülkemizin iklim ve toprak özellikleri dikkate alındığında, yağlı tohumlu bitkilerin üretimi bakımından büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen yağ ihtiyacımızı karşılayacak düzeyde üretim gerçekleştirilememektedir.

Son 10 yıl ortalamasında Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacının yaklaşık % 70'inin ithal tohum ve ithal ham yağdan karşılanmıştır. Ayçiçeği tohumu ithalatına ilave olarak işlenmiş ve ham ayçiçeği yağı ithalatı da yapılmakta olup, ithalat miktarı dünya fiyatlarının durumuna göre yıldan yıla değişim göstermektedir. Mevcut tohum ve margarin işleme kapasitemizin % 50 civarında kullanıldığı dikkate alındığında, bu ithalatın tohum olarak yapılması, atıl kapasitenin kullanılmasını sağlayacağından işlenmiş ham yağ yerine, ayçiçeği tohum ithalatına öncelik verilmesi ülkemize büyük bir kazanç sağlayacaktır. Ayrıca, ihrac amaçlı ithalatın (Dahilde İşleme Rejimi) teşvik edilmesi bu kurulu kapasitenin değerlendirilmesi açısından da önem arz etmektedir.

Türkiye yağlık ayçiçeği tohumu ithalatının yaklaşık yarısını Bulgaristan'dan, diğer bölümün büyük bir kısmını ise Ukrayna, Romanya, Rusya ve Moldova'dan, ayçiçeği yağı ithalatının yine yaklaşık yarısını Ukrayna'dan, diğer bölümün büyük bir kısmını ise Rusya, Arjantin, Romanya ve Bulgaristan'dan yapmaktadır. Tohum ithalatında Bulgaristan, ham yağ ithalatında ise Ukrayna yaklaşık % 50 pay almaktadır. Ayçiçek yağını en fazla ihrac ettiğimiz ülkeler Irak, Suriye, İsrail, Yemen ve KKTC'dir.

1995 yılında imzalanan GATT anlaşması çerçevesinde ülkemiz, ithalatta tüm tarife dışı engelleri kaldırarak tek vergiyi taahhüt etmiş ve bu verginin oranını da ayçiçeğinde (tohumluk olan ve tohumluk olmayan) % 30 ve ayçiçek yağında ise % 40 olarak belirlemiştir. Ancak 10 yıl içinde bu vergi oranı % 10 azaltılarak, 2004 yılında ayçiçeğinde % 27 ve ayçiçek yağında % 36 olarak taahhüt edilmiştir. Halen ithalatta bu üst seviyeler uygulanmaktadır. 1992 yılından bu yana uygulanan gümrük vergi oranları ve fonlar Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15: İTHALATTA UYGULANAN GÜMRÜK VERGİLERİ VE FONLAR

DEĞİŞİM TARİHİ	YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU		HAM AYÇİÇEK YAĞI	
	Gümrük Vergisi (CIF x %)	Fon (\$/Ton)	Gümrük Vergisi (CIF x %)	Fon (\$/Ton)
22.09.1992	Muaf	80	Muaf	200
31.12.1992	3	20	3	200
31.12.1993	3	20	3	60
31.12.1994	3	-	3	60
31.12.1995	3	-	12	-
21.09.1996	29	-	39	-
23.03.1997	29	-	38,8	-
29.12.1997	28,8	-	38,4	-
01.01.1999	28,5	-	38	-
01.01.2000	28,2	-	37,6	-
01.01.2001	27,9	-	37,2	-
06.11.2001	0	-	12	-
25.06.2002	12	-	30	-
16.09.2003	20	-	36,4	-
01.01.2004	20	-	36	-
21.08.2004	27	-	36	-
01.01.2005	20	-	36	-
31.08.2005*	27	-	36	-
06.12.2005**	27	-	36	-
30.12.2006***	27	-	36	-
25.09.2007	12	-	22	-
15.07.2008	27	-	36	-
08.09.2008****	27	-	36	-
02.06.2009*****	27	-	36	-
15.07.2009*****	27	-	36	-
06.08.2009*****	27	-	36	-
2010-2015	27	-	36	-

*Yağlık ayçiçeği için en az 75 €/mt, ham Ayçiçek yağı için en az 200 €/mt**DTÖ üyesi ülkeler; yağlık ayçiçeği için en az 75 €/mt, ham ayçiçek yağı için en az 200 €/mt DTÖ dışı ülkeler; yağlık ayçiçeği için en az 100

€/mt, ham ayçiçek yağı için en az 300 €/mt*** DTÖ üyesi olmayan; yağlık ayçiçeği için % 45, ham ayçiçeği yağı için % 60**** % 27 vergi 750 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.650 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.***** % 27 vergi 525 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.250 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.***** % 27 vergi 425 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.000 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.***** % 27 vergi 525 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.250 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 525 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.350 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. .***** % 27 vergi 525 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.450 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 675 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.500 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 800 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.500 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 675 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.400 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.

4 - TÜKETİM

4.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ

Dünya ayçiçek yağı tüketimi 15,6 milyon tonu aşmıştır. Bu miktarın 3,8 milyon tonu Avrupa Birliği ülkelerinde, 2,2 milyon tonu Rusya'da tüketilirken, Türkiye'de de yaklaşık 900 bin ton ayçiçek yağı tüketilmektedir. Ülkeler itibariyle dünya ayçiçek yağı tüketimi Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16 : ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK YAĞI TÜKETİMİ (Bin Ton)

ÜLKELER	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14*	2014/15
AB-28	3.435	3.315	3.324	3.707	3.300	3.810	3.860
Rusya	2.060	2.215	2.239	2.240	2.194	2.329	2.263
Hindistan	880	960	1009	1.285	1.180	1.630	1.525
Türkiye	650	650	726	846	825	875	865
Mısır	345	465	347	702	684	730	675
Arjantin	380	480	480	568	579	568	571
Ukrayna	550	510	496	500	458	423	458
ABD	175	255	233	209	196	191	190
G.Afr.Cumh.	330	400	286	404	359	374	400
Çin	335	340	220	290	466	694	680
Pakistan	235	200	168	183	192	208	199
Diğer ülkeler	2.885	2.755	2.965	3.591	3.231	3.694	3.688
Dünya	12.260	12.855	12.493	14.525	13.890	15.760	15.610

Kaynak: Oil World Monthly (23 Ocak 2015), (*) Tahmini

Ülkeler itibariyle ayçiçeğiyağı tüketimine yer verilen yukarıdaki tabloda tüketimde ilk sırayı AB'nin aldığı bunu sırayla Rusya, Hindistan ve Türkiye'nin izlediği görülmektedir.

4.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ

Ülkemizin yıllık yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 1.850.000 tona, yıllık ayçiçek yağı tüketimimiz ise yaklaşık 900 bin tona yükselmiş bulunmaktadır.

Son beş yıl itibariyle Türkiye'nin ayçiçeği kırma kapasitesi ve ayçiçek yağı tüketimi Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17 : KIRMA KAPASİTEMİZ VE AYÇİÇEK YAĞI TÜKETİMİMİZ (Bin Ton)

	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15*
Kırma Kapasitesi	1.185	1.590	1.730	1.695	1.640	2.020	1.900
Tüketim Miktarı	650	650	726	846	825	875	865

Kaynak: Oil World Monthly (23 Ocak 2015) (*) Tahmini

5- FİYATLAR

5.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ FİYATLARI

Son on yıllık dönemde aylar itibariyle yağlık ayçiçeği tohumu CIF dünya fiyatları Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18: ROTTERDAM BORSASI YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU FİYATLARI (CIF-\$/Ton)

AYLAR	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ocak	327	269	338	772	344	434	691	547	673	477
Şubat	318	266	339	826	369	444	696	573	683	492
Mart	329	284	347	922	350	463	671	596	626	524
Nisan	328	299	368	928	350	479	663	626	604	515
Mayıs	319	314	395	749	413	485	678	638	625	466
Haziran	295	306	417	767	413	423	699	605	512	449
Temmuz	299	312	462	763	370	443	685	623	535	425
Ağustos	298	312	542	589	365	491	603	664	410	401
Eylül	284	301	645	511	348	534	555	704	413	403
Ekim	276	295	693	389	373	634	485	668	435	419
Kasım	274	325	712	337	406	693	534	653	485	443
Aralık	295	340	711	316	448	689	531	666	479	464

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Avrupa yağ piyasasının kalbi olan Rotterdam/Hollanda Borsasında oluşan ham ayçiçek yağı fiyatları Tablo 19'da, Güney yarım kürenin en büyük yağ üreticisi olan Arjantin piyasasındaki ham ayçiçek yağı fiyatları Tablo 20'de ve dünyanın en büyük ayçiçek yağı ihracatçısı olan Ukrayna piyasasındaki ham ayçiçek yağı fiyatları Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 19: ROTTERDAM BORSASI HAM AYÇİÇEK YAĞI FİYATLARI (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ocak	699	591	719	1,709	817	968	1492	1208	1269	920
Şubat	695	595	709	1,839	805	948	1456	1249	1275	945
Mart	714	606	713	1,863	757	949	1389	1266	1221	964
Nisan	695	659	753	1,838	843	924	1405	1324	1201	941
Mayıs	700	679	831	1,962	941	910	1411	1275	1227	943
Haziran	706	666	916	2,045	907	889	1461	1192	1228	928
Temmuz	708	647	999	1,692	804	937	1433	1258	1178	887
Ağustos	692	666	1,114	1,319	820	1074	1327	1300	959	828
Eylül	683	669	1,279	1,176	809	1114	1299	1331	962	823
Ekim	646	666	1,358	9 5 0	846	1284	1212	1245	988	874
Kasım	598	722	1,401	835	921	1441	1248	1237	998	892
Aralık	602	730	1,469	759	986	1454	1190	1269	982	877

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Arjantin’de son on yıllık ham ayçiçeği yağı fiyatlarının gösterildiği Tablo 20’de görüleceği üzere fiyatlar özellikle 2008 yılında ani bir artış göstererek en yüksek düzeye ulaşmış sonrasında tekrar düşmüştür.

Tablo 20: ARJANTİN’DE OLUŞAN HAM AYÇİÇEK YAĞI FİYATLARI (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ocak	579	495	625	1.583	696	888	1373	1067	1145	896
Şubat	578	500	614	1.660	693	852	1339	1110	1150	896
Mart	612	512	626	1.711	661	856	1278	1139	1112	916
Nisan	606	568	668	1.710	751	856	1286	1201	1096	903
Mayıs	612	589	735	1.823	841	867	1280	1159	1098	918
Haziran	618	587	816	1.849	822	861	1310	1098	1122	975
Temmuz	624	570	893	1.472	745	855	1279	1154	1139	972
Ağustos	597	576	1.009	1.167	785	999	1244	1185	1055	939
Eylül	568	577	1.165	1.055	740	1055	1203	1229	956	883
Ekim	544	580	1.328	822	775	1170	1120	1184	961	842
Kasım	502	653	1.300	732	840	1283	1105	1146	962	854
Aralık	503	668	1.349	637	896	1311	1070	1159	950	854

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Ukraynada oluşan son on yıllık ham ayçiçeği yağı fiyatlarının gösterildiği Tablo 21'den de anlaşılacağı üzere Arjantinde olduğu gibi bu ülkede de fiyatların ani olarak 2008 de yükseldiği bu yıldan sonra azalsa da eski düzeyine inmediği görülmektedir.

Tablo 21: UKRAYNA'DA OLUŞAN HAM AYÇİÇEK YAĞI FİYATLARI (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ocak	639	499	628	1.642	701	887	1373	1090	1165	827
Şubat	615	506	616	1.711	695	877	1369	1130	1168	855
Mart	634	518	641	1.739	661	868	1308	1161	1125	886
Nisan	649	568	675	1.785	748	846	1315	1211	1105	863
Mayıs	645	600	753	1.775	840	834	1327	1167	1119	865
Haziran	650	594	846	1.774	819	805	1362	1102	1135	859
Temmuz	645	579	908	1.450	735	845	1332	1150	1095	839
Ağustos	602	575	1.015	1.173	758	986	1221	1194	861	776
Eylül	586	579	1.182	1.010	738	1054	1180	1220	864	760
Ekim	552	578	1.290	800	778	1186	1070	1136	892	802
Kasım	508	646	1.290	712	840	1320	1107	1142	905	827
Aralık	505	673	1.316	613	907	1327	1080	1165	883	809

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Öte yandan, rafine yağlar için belirli bir piyasa fiyatı bulunmamaktadır. Gösterge olması açısından dökme rafine ayçiçeği yağı fiyatı için ham yağ fiyatlarına 150 \$/mt civarında bir rafine maliyeti + kar ilave etmek mümkündür. 2007/08 sezonunda yağlık ayçiçeği tohumu ve ham ayçiçeği yağı dış piyasa fiyatları yaklaşık 3 misli bir artış göstermiştir. Bu artışın temel sebepleri olarak;

- Dünya ayçiçeği üretimindeki gerileme,
- Arjantin'de Mart 2008 başlayan ve 3 ay devam eden grevler nedeniyle ihracatın sekteye uğraması,
- Ukrayna'da Mart 2008 sonuna doğru uygulamaya konulan ve Haziran 2008 ortasında biten ayçiçeği yağı ihracat kotaları,
- Ukrayna'da Nisan 2008 sonunda ortaya çıkan ve ancak Haziran 2008 ortasına doğru çözülebilen kontaminasyon (yağa mineral-yağ karışması) meselesi,
- Dünya petrol fiyatlarının 150 \$/Varil seviyelerine kadar çıkması ve diğer finans elemanlarındaki artışlar, gösterilebilir.

2008/09 sezonu başından itibaren petrol fiyatlarındaki düşüşler ve dünya yağlık ayçiçeği üretiminde oluşan yaklaşık 5 milyon ton civarındaki artış ile fiyatlar normal düzeyine çekilmiştir. 2010/11 sezonu başında dünya genelinde yaşanan ekonomik krizin ve emtia fiyatlarındaki artışın da etkisiyle fiyatlarda bir artış oluşmuşsa da 2011 sonu itibariyle Rusya ve Ukraynada üretim sezonunun başlamasının etkisiyle fiyatlar da bir gevşeme görülmeye başlamıştır.

BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2012-2021 Tarımsal Öngörüler Raporunda, ham petrol fiyatlarındaki değişimler, zorunlu biyoyakıt uygulamaları ve güçlü gıda talebi nedeniyle

önümüzdeki on yılda yağlı tohum ve türevlerinin fiyatlarında nominal artış olacağı beklentisine yer verilmektedir.

5.2-TÜRKİYE FİYATLARI

5.2.1 - ALIM FİYATLARI

Ülkemizin gerek bitkisel yağ üretiminin tüketimi karşılayabilecek duruma getirilmesi, gerekse çiftçilerin emeğinin karşılığını alabilmesi amacıyla uygulanmakta olan yağlı tohumlu bitkiler üretimini teşvik politikası çerçevesinde yağlık ayçiçeği, 1969 yılından itibaren uzunca bir süre Devlet Destekleme alımları kapsamında tutulmuştur. Ancak 1994 yılında uygulanan Ekonomik İstikrar Programı çerçevesinde destekleme kapsamından çıkarılmıştır.

Tarım sektöründe yürütülen yapısal reformlar ve destekleme yöntemlerindeki değişiklikler kapsamında; gerek birliklerin gereksede alım yapan kuruluşun dünya fiyatından ürün almasını sağlamak, hem de üreticinin mağduriyetini gidermek amacıyla 1999 yılı ürünü yağlık ayçiçeğinde uygulanmaya başlanan prim sistemi halen devam etmektedir.

Tarım satış kooperatifleri birliklerinin yağlık ayçiçeği tohumu alım fiyatları Tablo 22’de görülmektedir.

Tablo 22: YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU ALIM FİYATLARI (TL/Kg)

YILLAR	TRAKYABİRLİK ALIM FİYATI	KARADENİZBİRLİK ALIM FİYATI
2000	0,165	0,165
2001	0,370	0,370
2002	0,460	0,460
2003	0,485	0,485
2004	0,515	0,515
2005	0,505	0,505
2006	0,525	0,525
2007	0,825	0,800
2008	0,830	0,900
2009	0,750	0,700
2010	0,920	0,910
2011	1,185	1,160
2012	1,500	1,500
2013	1,170	1,100
2014	1,300	1,320

Kaynak : Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Trakyabirlik, Karadenizbirlik

Yağlık ayçiçeği tohumu alımı gerçekleştiren iki tarım satış kooperatifleri birliğinin yıllar itibarıyla ayçiçeği tohumu alım fiyatlarında artışlar olduğu, 2014 yılı için alım fiyatlarının yükselerek bir önceki yılın üstüne çıktığı görülmektedir.

Trakyabirlik ve Karadenizbirliğin yıllar itibariyle alım miktarları ve bunların bedelleri Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23 : BİRLİKLERİN AYÇİÇEK TOHUMU ALIM MİKTAR VE DEĞERLERİ

SEZON	TRAKYABİRLİK		KARADENİZBİRLİK	
	MİKTAR (Ton)	DEĞER (Bin TL)	MİKTAR (Ton)	DEĞER (Bin TL)
2002/03	342.313	157.464	69.331	31.893
2003/04	385.465	186.951	41.692	20.221
2004/05	426.398	219.595	41.656	21.453
2005/06	476.947	240.858	46.843	23.656
2006/07	441.088	231.571	46.997	24.673
2007/08	150.163	123.885	21.687	17.349
2008/09	312.436	259.322	50.394	40.551
2009/10	340.495	255.371	36.154	25.308
2010/11	321.928	294.174	28.054	25.529
2011/12	232.399	275.393	37.222	43.177
2012/13	205.896	308.844	36.591	51.227
2013/14	297.280	347.817	55.244	60.768
2014/15	297.937	387.318	17.433	23.011

Kaynak : Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Trakyabirlik, Karadenizbirlik

Ülkemizde ayçiçeği tohumu alımını gerçekleştiren tarım satış kooperatifleri birliklerinden olan Trakyabirlik 2014/15 sezonu için 297.937 ton alım gerçekleştirirken, Karadenizbirlik aynı sezon için 17.433 ton alım gerçekleştirmiştir.

Yine, Birliklerin ayçiçeği alımlarının rekolteler içindeki payları Tablo 24’de gösterilmektedir.

Tablo 24: BİRLİKLERİN ALIM PAYLARI

FAALİYET DÖNEMİ	TÜRKİYE ÜRETİMİ (TON)	ÜRÜN ALIM MİKTARI (TON)		BİRLİKLERİN TÜRKİYE ÜRETİMİNDEKİ TOPLAM ALIM PAYI (%)
		TRAKYABİRLİK	KARADENİZBİRLİK	
2000/01	800.000	383.839	40.100	53
2001/02	650.000	220.179	20.587	37
2002/03	850.000	341.731	69.287	48
2003/04	800.000	385.275	41.690	53
2004/05	800.000	426.282	41.637	58
2005/06	865.000	476.947	46.843	60
2006/07	1.010.000	441.008	46.997	48
2007/08	770.000	150.163	21.687	22
2008/09	992.000	312.435	48.030	40

2009/10	1.057.125	340.484	36.154	40
2010/11	1.320.000	321.928	28.055	30
2011/12	1.335.000	232.399	37.222	23
2012/13	1.370.000	205.896	36.591	20
2013/14	1.523.000	297.000	55.244	23
2014/15	1.150.000	297.937	17.433	27

Kaynak: TÜİK, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

Tablodaki bilgiler değerlendirildiğinde Birliklerin son 12 yıllık alım ortalamalarının ülke rekoltesinin % 43'üne tekabül ettiği ve 2012/13 döneminde Türkiye ayçiçek üretimi içindeki alım payının % 20 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2013/14 döneminde birliklerin alım içindeki payı % 23'lere, 2014/15 döneminde ise birliklerin alım içindeki payı % 27'lere yükselmiştir. Yine, Birliklerin üreticiye sağlamış oldukları aynı ve nakdi krediler sayesinde ayçiçeği üretimi desteklenmektedir.

5.2.2 - BORSA FİYATLARI

Edirne, Uzunköprü ve Adana borsalarında işlem gören ayçiçeğinin aylar itibariyle ortalama fiyatları Tablo 25'de verilmiştir.

Tablo 25 : AYÇİÇEK TOHUMU AYLIK ORTALAMA BORSA FİYATLARI (TL/Kg)

AYLAR	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ocak	560	480	550	850	725	700	1.150	1.180	1.442	1.323
Şubat	540	495	575	1.100	810	710	1.200	1.200	1.491	1.351
Mart	525	475	575	1.050	840	785	1.200	1.249	1.382	1.434
Nisan	525	480	620	1.070	815	800	1.125	1.383	1.313	-
Mayıs	525	500	620	1.100	830	800	1.150	1.425	1.315	-
Haziran	520	525	630	1.150	800	800	1.250	1.425	1.442	-
Temmuz	510	540	650	850	750	775	1.275	1.425	1.445	1.265
Ağustos	470	475	800	750	700	925	1.125	1.348	1.010	1.256
Eylül	485	485	820	775	670	950	1.200	1.493	1.118	1.258
Ekim	490	500	840	780	675	975	1.100	1.410	1.141	1.276
Kasım	490	510	830	725	680	1.025	1.160	1.395	1.274	1.279
Aralık	485	520	830	680	700	1.100	1.175	1.395	1.268	1.323

Kaynak: Trakyabirlik

5.2.3– İTHAL AYÇİÇEĞİ MALİYETLERİ

Karadenize komşu ülkelerden teslim zamanı Şubat 2014 olan yeni mahsül yağlık ayçiçeği ve Ukrayna ve Rotterdam'dan 2014 teslim zamanlı yeni mahsül ham ayçiçek yağı ithal maliyetleri Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26 : 2014 TESLİMLİ YENİ MAHSÜL YAĞLIK AYÇİÇEĞİ VE HAM AYÇİÇEK YAĞI İTHAL MALİYETLERİ

ÜRÜNLER PİYASALAR	AYÇİÇEK TOHUMU	HAM AYÇİÇEK YAĞI	
	KARADENİZ.	UKRAY.	ROTTERDAM
Mal bedeli (Fob-\$/mt)	415	740	820
Navlun (\$/mt)	28	28	38
Sigorta (\$/mt)	2	2	2
Mal bedeli (Cif-\$/mt)	445	770	860
Gümrük vergisi (\$/mt)	182	504	504
Diğer masraf. (\$/mt)	15	10	10
TOPLAM (\$/mt)	642	1.284	1.374
Dolar kuru (14.01.2013)	2.4194	2.4194	2.4194
MALİYET (TL/mt)	1.554	3.107	3.324
TR. Ayçiçeğine Dönüşüm (% 44/Türk parite=1.9157	1.452		

Kaynak : Trakyabirlik, 04.02.2015

6- AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI

6.1- AB AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI

1991 reformu ile başlayan, 1992 Mc Sharry reformu ile devam eden ve Gündem 2000 ile revize edilen alan esaslı ödemeye dayanan AB yağlı tohum sektörü politikası 2006 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. AB 2006/2007 döneminden itibaren “**Tek Ödeme Sistemi (The Single Annual Payment)**” olarak adlandırılan ve tüm tarım destekli üretimden, bağımsız desteğe dönüştürülen bir yapıyı deklare etmiştir. 2013/2014 yılına kadar yürürlükte kalacak bu yeni sistem Lüksembourg anlaşması veya Franz Fishler Reformu olarak adlandırılmaktadır.

Avrupa Birliği'nde buğday verimi baz alınarak ayçiçeği üreticilerine 63 €/Ton Doğrudan Ödeme desteği yapılmaktadır. Avrupa Birliği'nin en büyük yağlık ayçiçeği üreticisi Fransa'da, son üç yıl 650 Kg/Dekar buğday verim ortalaması ile ayçiçeği üretimi yapan bir işletmenin alacağı destek miktarı yaklaşık 41 €/Dekar'dır (63x650/1000). Buğday verim ortalaması ülkelere göre değiştiğinden, Avrupa Birliği'ndeki buğday verim ortalaması yaklaşık 500 Kg/Dekar olarak hesaplanmak suretiyle, ayçiçeği üreticisi yaklaşık ortalama 31,5 €/Dekar destek almaktadır.

Dünyada, ülkelerde uygulanan desteklemelerden çok, önemli ihracatçı ülkelerdeki ihrac vergileri ön plana çıkmaktadır. Halen, yağlık ayçiçeği için Ukrayna'da % 12, Rusya'da % 20 ve Arjantin'de % 32 ihracat vergisi bulunmaktadır. Neticede, bu en büyük üretici ülkeler, doğrudan ayçiçeği ihracatı yerine, vergiler yoluyla yurtiçinde kurulu kırma fabrikalarına yeterli hammadde

temin etmekte ve katma değer sağlayan ham ayçiçek yağı ve rafine ayçiçek yağı ihracatını desteklemektedir.

6.2- TÜRKİYE’NİN AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI

Ülkemizde ayçiçeği ile ilgili politikalar; tarımsal desteklemeler ve tarife kontenjanı uygulamaları ile sürdürülmektedir. Tarımsal desteklemeler ise alan bazlı destekler, havza bazlı destekler, Dahilde İşleme Rejimi (DİR) uygulamaları ve tarım sigortası desteği şeklinde uygulanmaktadır.

6.2.1- ALAN BAZLI DESTEKLER

Alan bazlı destekler olarak yağlı tohumlu bitkileri üreten üreticilere dekar başına 2012 yılında 6,40 TL mazot desteği ve yine 6,30 TL kimyevi gübre desteği verilmiştir. 2013 yılında mazot ve kimyevi gübre destekleri ise ayrı ayrı 7,00 TL olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. 2014 yılında mazot ve kimyevi gübre destekleri ise ayrı ayrı 7,5 TL olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır.

6.2.2- HAVZA BAZLI DESTEKLER

Ülkemizde prim uygulamasına ilk defa 1993 yılı ürünü kütlü pamukta başlanmış ve daha sonraki yıllarda zeytinyağı, yağlık ayçiçeği, soya fasülyesi ve kanola da prim ödemelerine dahil edilmiştir.

AB Ortak Tarım Politikalarına uyum sağlamak, üretimi kayıt altına almak, vergi gelirini artırmak, üreticiyi korumak, tüketimi artırmak, sanayiciye dünya fiyatlarından hammadde sağlamak amacıyla yağlı tohumlara (Ayçiçeği, Soya fasülyesi, Kanola, Yerbıstığı, Aspir) prim verilmektedir.

2009 yılında destekleme primi veya fark ödemesi şeklinde olmak üzere üreticilere ayçiçeğinde 0,21 TL/Kg destekleme ödemesi yapılmıştır. 2010 yılında destek miktarı 0,23 TL/Kg’a çıkartılmış ve havza bazlı destekler olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. 2011 yılında destek miktarı 0,24 TL/Kg’a çıkartılmış, 2012 ve 2013 yıllarında da aynı miktarda destekler verilmiş, 2014 yılında ise destek miktarı artırılarak 0,30 TL/Kg’a çıkartılmıştır. Yıllara göre yağlı tohumlar için verilen prim miktarları Tablo 28’de gösterilmiştir.

Tablo 28: YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU İÇİN VERİLEN PRİM MİKTARLARI

YILLAR	PRİM MİKTARI
2001	75.000 (TL/Kg)
2002	85.000 (TL/Kg)
2003	110.000 (TL/Kg)
2004	135.000 (TL/Kg)
2005	17,50 (Ykr/Kg)
2006	20,00 (Ykr/Kg)
2007	20,00 (Kr/Kg)
2008	21,00 (Kr/Kg)
2009	21,00 (Kr/Kg)
2010	23,00 (Kr/Kg)
2011	24,00 (Kr/Kg)
2012	24,00 (Kr/Kg)
2013	24,00 (Kr/Kg)
2014	30,00 (Kr/Kg)

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Tablo 28’de görüleceği üzere 2011, 2012, 2013 yılları içinde üreticiye verilen prim miktarı aynı düzeyde kalmış, 2014 yılında ise artmıştır. Üreticilerimizin gelir seviyelerinin yükseltilmesi ve sanayiye dünya fiyatlarından hammadde temin edilebilmesi için uygulanan prim desteğinin artırılarak devam ettirilmesinde fayda görülmektedir.

6.2.3- TARİFE KONTENJANI UYGULAMALARI

2009/10 üretim sezonunda gümrük vergileri DTÖ taahhütlerinin en üst düzeyinde olduğu halde, Çukurovada başlayan ayçiçeği hasadı ile birlikte yağlık ayçiçeği iç piyasa fiyatları 525 TL/Ton’a kadar düşmüştür. Bu durumda sanayicinin iç piyasadan alım yapmasını teşvik etmek amacıyla, iç piyasadan ürün olarak bunu belirtilen sürede işleyen veya işleyen sanayicilere, ayçiçeğinde % 5 ham ayçiçek yağında ise % 17 gümrük vergisi ile Kararnamede belirtilen miktardaki (650.000 ton ayçiçeği veya eşdeğeri 260.000 ton ham ayçiçek yağı) tarife kontenjanı üzerinden ithalat izni verilmiştir. 2010/11 üretim sezonu için de uygulanmasına devam edilen tarife kontenjanı ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararı 09/07/2010 tarih ve 27636 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Karara göre 16.01.2011-30.06.2011 döneminde tarife kontenjanı kapsamında gümrük vergilerinin tohum için % 0 (tamamının tohum olması durumunda 650.000 tona kadar), yağ için (tamamının yağ olması durumunda 260.000 tona kadar) % 15 olarak uygulanması kararlaştırılmıştır.

6.2.4 -DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI

DİR kapsamında yağlık ayçiçeği tohumu ve ham ayçiçeği yağı ithalatına da izin verilmektedir. Bu alanda ortaya çıkan suistimalleri ortadan kaldırmak amacıyla önce ithalatın yapılması, sonrasında 4 ay içinde ihracatın gerçekleştirilerek taahhütün kapatılması uygulanmasına 2009 yılında son verilmiştir.

Yeni uygulamaya göre, önce ham veya rafine ayçiçeği yağı ihracatı gerçekleştirilmekte ve gerçekleştirilen ihracat değerleri üzerinden DİR kapsamında yağlık ayçiçeği tohumu veya ham ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmektedir. 2014 yılında bu kapsamda, 720 bin ton ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmiş ve bu rakama denk ihracata izin verilmiştir.

6.2.5- DFİF KREDİLERİ

Birçok Birliğin faaliyet konusu içinde yağlı tohumlar bulunmakla birlikte, bu alanda esas olarak Trakyabirlik ve Karadenizbirlik faaliyet göstermektedir. Diğer birliklerde olduğu gibi bu iki birliğe de 2008 yılına kadar Destekleme ve Fiyat İstikrarı Fonu (DFİF) kaynaklarından kredi kullandırılmıştır.

2008 yılından bu yana Birliklere DFİF kaynaklarından yeni bir kredi kullandırılması söz konusu olmamakla birlikte, önceki dönemlerde kullanılan kredilerin vadeleri altışar aylık sürelerle ertelenerek ürün alımları için finansman katkısı sağlanmaktadır. Son olarak 2013 yılında Birliklerin DFİF kredi borçları yeniden yapılandırılarak yaklaşık yarıya indirilmiş ve 15 yıl vadede eşit taksitlerle ödenmesine imkan sağlanmıştır.

6.2.6- DİĞER DESTEKLER

Alan ve havza bazlı desteklerin dışında bitkisel ürün sigortası desteği olarak sigorta poliçesinin % 50'si tarım sigortası kapsamında desteklenmektedir.

7- SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yağlı tohumlardaki üretim maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle dış pazar fiyatlarıyla rekabet edememesi, birim alandaki getirisinin düşük olması sebebiyle, yetiştirildikleri bölgelerdeki alternatif ürünlerle rekabet edememesi, Dünya ham yağ fiyatlarının Türkiye'ye göre daha düşük olması, ürün planlamasının ve yağlı tohum üretimin artırılmasına yönelik politikaların etkin olamaması, Türkiye'de yağlı tohum üretiminin yeterli olmayışının nedenleri olarak sıralanabilmektedir. Yıllardan beri bu üretim açığını kapatabilecek bir çözüm bulunamamıştır. Bu durum, ithalata bağımlı bitkisel yağ sektörümüzü, dünya pazarındaki dalgalanmalara karşı kırılgan kılmaktadır.

Diğer yandan son yıllarda bitkisel yağlar, gıda sektörü dışında biyodizel üretiminde kullanılmasıyla birlikte enerji sektörünün de hammaddesi haline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle artık bitkisel yağlar; gıda, enerji ve kimyasal sektörlerde yoğun olarak kullanılan stratejik üründür. Bitkisel yağ sektörümüzde hedef, gelecek yıllarda dışa bağımlılığın azaltılmasıdır.

Türkiye'de bitkisel yağ sanayinin temel sorunu, hammaddede dışa bağımlılıktır. Ülkemizde bitkisel sıvı yağ tüketiminin önemli bir kısmını yağlık ayçiçeğinden elde edilen

ayçiçek yağı oluşturmaktadır. Yurtiçinde tüketilen 700 bin ton civarındaki ayçiçek yağının sadece 400-450 bin tonu ülkemiz üretiminden karşılanmaktadır. Aradaki yağ açığı yağlık ayçiçeği tohumu ya da ham ayçiçek yağı ithalatı yoluyla kapatılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacı, nüfus artışına ve kişi başına tüketilen yağ oranının yükselmesine paralel olarak artış göstermektedir. BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2012-2021 Tarımsal Öngörüler Raporunda, ham petrol fiyatlarındaki değişimler, zorunlu biyoyakıt uygulamaları ve güçlü gıda talebi nedeniyle önümüzdeki on yılda yağlı tohum ve türevlerinin fiyatlarında nominal artış olacağı beklentisine yer verilmektedir.

Ege Bölgemiz özellikle ikinci ürün ayçiçeği tarımı için çok uygun olup önemli bir potansiyele sahiptir. Bu kapsamda, buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kanola üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kanola üretimine önem verilmesi, ülkemiz yağ açığının kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Yağlı tohumlarda alım politikalarında lisanslı depoculuk sistemi devreye sokulmalı ve ürün değerini bulması için borsalar etkin hale getirilmelidir.

Yağlı tohum ihtiyacının ülke içinden karşılanması son derece önemli olup ciddi bir ithalat kalemi olan yağlı tohumlarda, üretimi arttırıcı politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Ayçiçeği tarımı Trakya Bölgesindeki alanlar dışındaki Orta Anadolu'da daha çok çerezlik ayçiçeği üretimine yönelik yapılmaktadır. Ayçiçeği tarımı için ülkemizde uygun ekolojik koşullar olmasına rağmen ekim alanı arttırılamamaktadır. Bu sorunun aşılabilmesi için potansiyel olarak Karadeniz Bölgesinin iç kısımlarında yeralan iller ile İç Anadolu Bölgesinde yeralan Konya, Aksaray ve Karaman gibi illerin sulanabilen alanlarında ayçiçeği tarımı yapılabilir. Ayçiçeğinin özellikle İç Anadolu Bölgesinde şekerpancarı ile ekim nöbetine girmesi veya şekerpancarı ekiminin sınırlandırıldığı alanlarda bu bitkinin yerine ekilmesi ülkemiz ayçiçeği üretiminin artmasına önemli katkıda bulunacaktır. Aynı şekilde Ege Bölgesinde buğday, arpa hasadını takiben ayçiçeğinin daha geniş olarak yer alması da ekim alanı artışına katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı hemen hemen % 100 seviyesinde olmasına rağmen ekimi yapılan hibrit çeşitlerin yağ oranları düşüktür. Oysa Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı yaklaşık % 60'lar oranında olmasına rağmen kullanılan çeşitlerin yağ oranlarının çevre koşullarının da etkisi ile yüksek olması nedeniyle bu ülkeler dünya ticaretinde önemli yere sahiplerdir. Üreticinin ayçiçeği hibrit tohum kullanım düzeyleri açısından Rusya ve Ukrayna ile diğer komşu ülkeler Bulgaristan ve Romanya'yı izlemesi yararlı olacaktır. Bu konuda yağ oranları yüksek hibrit tohumların kullanımını arttırılmalı ve ekolojik koşullara, bölgelere uygun olarak üretilmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca yağ oranı birim alan verimi yüksek çeşitler geliştirme çalışmalarına önem verilerek, yağ

oranı yüksek hibrit çeşitleri geliştirilmesi bu sorunların aşılmasında üreticiye oldukça kolaylık sağlayacaktır.

Son yıllarda artan rafine ayçiçek yağı ihracat potansiyeli ve biyodizel sektöründen gelecek talepler de dikkate alınırca ülkemiz yağlık ayçiçeği üretiminin en az 3.4 milyon ton olması gerekmektedir.

Ülkemiz yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 1-1,5 milyon ton seviyesinde olup, hammadde yetersizliği ve ithal ham ayçiçek yağı ile rekabet edilememesi nedeniyle bu kapasitenin en fazla % 50'si aktif olarak kullanılabilir. Ülkemiz yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 1-1,5 milyon ton seviyesinde olup, hammadde yetersizliği ve ithal ham ayçiçek yağı ile rekabet edilememesi nedeniyle bu kapasitenin en fazla % 50'si aktif olarak kullanılabilir.

Son olarak halen ülkemizde daha çok Linoleik tip ayçiçeği üretimi yapılmaktadır. Buna karşın son yıllarda özellikle ABD, Fransa ve İspanya'da hem kızartmalık için uygun ve daha sağlıklı, hem de biyodizel için uygun Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'de de Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaştırılmalı ve desteklenerek teşvik edilmelidir. Trakyabirlik bu bağlamda, son birkaç yıldır uyguladığı çalışmalarla Oleik tip ayçiçeği üretimini teşvik etmektedir.

Ülkemiz yağlık ayçiçeği üretim miktarının tüketim miktarını karşılayamaması, kırma sanayinin ithal ürünlere bağlı olması ve düşük kapasitelerde çalışması sektörün en önemli sorunudur. Ülkemiz için son derece stratejik bir öneme sahip olan yağlık ayçiçeği ürünün ekiminin cazip hale getirilerek üretiminin artırılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması için;

Tarımsal destekleme kapsamında yağlık ayçiçeğine 2014/2015 yılı için 30 krş/kg'a yükselen prim desteğinin artırılarak devamlılığı sağlanmalı, sadece arz açığı olan yağlı tohum bitkilerine hedef odaklı destekleme yapılmalıdır.

Türkiye'de bitkisel yağ açığını ve dışa bağımlılığı azaltmak için yağlı tohumlu bitkilerin üretimi artırılmalıdır. Bu kapsamda;

- Bitkisel yağ sanayi ve yağlı tohumlu bitki üretiminde, uzun vadeli stratejiler ve devamlılık arz eden politikalar uygulanmalıdır.
- Destekleme primleri gelir rekabetini yağlı tohumlar lehine olacak şekilde verim ve parite göz önüne alınarak belirlenmelidir.
- GAP üretim deseninde yağlı tohumlu bitkiler 1. sırada yer almalıdır.
- Nadas alanlarında ve alternatif ürün projesinde yağlı tohumlu bitkiler üretimi devreye girmelidir.
- Sulama yatırımlarına hız verilmeli, yeni sulanabilir ekim alanlarında yağlı tohumlu bitki ekimine ağırlık verilmelidir.
- Özellikle ikinci ürün ayçiçeği tarımı için Ege Bölgesinin çok uygun ve önemli bir potansiyele sahip olduğu dikkate alınırca, bu alanlarda buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kanola üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kanola üretimine önem verilmesi, Türkiye'de yağ açığının kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

- Yağlı tohumlarda alım politikalarında lisanslı depoculuk sistemi devreye sokulmalı ve ürün değerini bulması için borsalar etkin hale getirilmelidir.
- Türkiye’de ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı hemen hemen % 100 seviyesinde olmasına rağmen ekimi yapılan hibrit çeşitlerin yağ oranları düşüktür. Oysa Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı yaklaşık % 60’lar oranında olmasına rağmen, kullanılan çeşitlerin yağ oranlarının çevre koşullarının da etkisi ile yüksek olması nedeniyle bu ülkeler dünya ticaretinde önemli yere sahiplerdir. Bu kapsamda Türkiye’de de
- Yağ oranları yüksek hibrit tohumların kullanımını arttırılmalı ve ekolojik koşullara, bölgelere uygun olarak üretilmeleri sağlanmalıdır. Birim alan verimi ve yağ oranı yüksek hibrit çeşitlerin geliştirilmesi bu sorunların aşılmasında üreticiye oldukça kolaylık sağlayacaktır.
- Türkiye’de hem kızartmalık için uygun ve daha sağlıklı, hem de biyodizel için uygun Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaştırılmalı ve desteklenerek teşvik edilmelidir.